

O PRZEKŁADZIE TEKSTÓW MEDIALNYCH (PRASOWYCH) – KRYTYCZNIE

Abstract

On the Translation of Press Texts from the Critical Perspective

Researchers concentrating on the media discourse observe the need to approach translated press texts from the critical perspective, also taking into consideration their status and criteria of reliable evaluation. From the point of view of the specificity and degree of translation difficulty, these texts seem interesting and difficult due to linguistic factors. Besides, they are generally diverse and, in the translation process, they may undergo significant changes (not necessarily because of the translator's interpretation). However, they are infrequently subjected to critical evaluation, being placed on the peripheries of translation studies.

The difficulties which researchers investigating the press discourse must (or would have to) face are therefore considerable. Like translators, researchers encounter problems of message condensation (imposed by editors), the media reality presented in the text and the points of view. Researchers must also analyze the function of the translated text, taking into consideration the reader's perspective, which, as a rule, governs the translator's decisions. Researchers should also assess the aesthetic values of the text, taking into account its multimodality. All these issues are discussed on the basis of Polish translations of Russian press texts.

The case study of selected texts and their translations illustrates problems resulting from the lack of clearly established criteria for translation criticism and the rapid ageing of information contained in press texts. Translation criticism facilitates reflection on the quality and value of translated press texts and appreciation of rendering meanings.

Keywords: translation studies, translation, critical perspective, media discourse, press texts

Słowa kluczowe: przekładoznawstwo, przekład, krytyka, dyskurs medialny, teksty prasowe

Dyskurs prasowy – z natury rzeczy niejednorodny, wielowymiarowy, zróżnicowany językowo i aksjologicznie (Gajda 2000; Kita 2013; Wojtak 2010; 2015; Володина (ред.) 2006), w którym „Stosunek nadawcy do rzeczywistości przejawia się jako sposób obrazowania i ekspresji, co wiąże się ze stylistycznym ukształtowaniem tekstu” (Kita 2013: 215) – jest efektem przemyślanych wyborów nadawcy, podporządkowanych określonym celom komunikacyjnym. Dlatego też Maria Wojtak podkreśla, że

„W prasowym tyglu stylistycznym mieszają się różne jakości i kategorie. Paradoksalność stylu wypowiedzi prasowych polega jednak na tym, że owo zderzenie nie jest przypadkowe i chaotyczne, lecz ujęte w ramy elastycznych gatunkowych normalizacji, gier między tradycją i konwencją a ostantacyjnie manifestowaną redakcyjną swobodą” (Wojtak 2015:61).

Każdy z tekstów prezentuje więc określoną medialną wizję świata, wydarzenia przedstawia z określonego punktu widzenia i charakteryzuje się określonymi właściwościami językowymi. Przeniesienie ich do innej rzeczywistości językowej, kulturowej, komunikacyjnej, społecznej czy interpretacyjnej wymaga – w ramach działań na tekście – zastosowania pewnych zabiegów dostosowujących owe teksty do wiedzy, możliwości interpretacyjnych, oczekiwań i preferencji innego odbiorcy.

Z perspektywy przekładu tekstów prasowych (medialnych) problem medialnej wizji świata oraz określenia relacji między rzeczywistością tekstów oryginału i przekładu domaga się indywidualnej interpretacji przestrzeni międzytekstowej (Balcerzan 2010), refleksji nad stopniem odtworzenia rzeczywistości tekstowej oryginału i uwzględnienia zawartego w niej punktu widzenia. Konteksty międzyjęzykowe i międzykulturowe (w komunikowaniu międzynarodowym) nie mogą bowiem sprowadzać się do przełączania kodów i wyborów w zakresie ekwiwalencji przekładowej (por. Pstyga 2017; 2019), a należy wskazać na zmianę perspektyw i systemów odniesień, uwzględniając przy tym sam problem selekcji i doboru materiału (Piekot

2006; Mikułowski Pomorski 2012). Wybór tekstu do tłumaczenia oraz jego publikacja świadczą więc o jego medialnej wartości. Z tego względu wyeksponować należy możliwe rozbieżności w przedstawianej wizji świata (Czachur 2011; 2020; Nowak, Tokarski 2007) wraz z właściwym jej systemem wartości, którym zwykle podporządkowane są modyfikacje tekstowe (Pstyga 2013; 2017), tak ważne z punktu widzenia zabiegów interpretacyjnych odbiorcy i jego kompetencji.

Badacze w swych analizach wskazują przede wszystkim na problemy językowe wynikające ze stosowania klisz i frazeologii, elementów intertekstualnych, podkreślając przy tym dodatkowe trudności związane z ich deformacją czy kontaminacją, obecność aluzji i ironii, specyfikę zabiegów składowych, użycie tzw. modnych słów, nazw własnych, egzotyzmów, leksyki substandardowej, środków metaforycznych i metonimicznych, tworzenie podtekstów, a także indywidualny styl autorski. Nie są to jedyne problemy, jakie można zaobserwować, kiedy się konfrontuje teksty oryginału i przekładu. Teksty prasowe (w porównaniu z innymi rodzajami) podlegają bowiem najczęściej kompresji, skracaniu, zmianom w przestrzeni multimodalnej, i w konsekwencji znacząco różnią się od tekstów wyjściowych (Pstyga 2013; 2021), co ostatecznie wpływa na tekstowy świat. Ponadto zmieniać może się funkcja komunikacyjna tekstu przełożonego, który jest przygotowany z myślą o innym czytelniku. W tym zakresie należy się zgodzić z tezą Romana Lewickiego (2017: 299–300), że funkcja przekładu wykazuje względem funkcji oryginału autonomię, co, jak sądzę, może uzasadniać przynajmniej część decyzji tłumacza. Biorąc pod uwagę perspektywę odbiorcy, warto więc zastanawiać się, czy ma on świadomość wprowadzanych w tłumaczonym komunikacie zmian.

Badania nad medialnym dyskursem prasowym¹ funkcjonującym za pośrednictwem przekładu skłaniają do refleksji nad potrzebą i statusem krytyki przekładu tego typu przekazu. Pytania o sposób doboru i wyboru tekstów do tłumaczenia, ich jakość, funkcję oraz zasady ustalania odpowiedników przekładowych siłą rzeczy łączą się bowiem z potrzebą określenia kryteriów rzetelnej oceny, a zatem z krytyką przekładu. Problem ten rozpatruję na podstawie rosyjskich tekstów medialnych (oryginały pochodzą z rosyjskich czasopism w wersji drukowanej lub/i cyfrowej oraz z portali internetowych), których przekłady na język polski zostały opublikowane

¹ Wykorzystuję tu propozycję terminologiczną Bogusława Skowronka (Skowronek 2018).

na łamach dwutygodnika „Forum” (w wersji drukowanej bądź cyfrowej²). Potrzeba podjęcia problemu krytyki przekładu tekstów medialnych i oceny krytycznej tekstów przełożonych wynika z wieloletnich badań autorki (oraz dydaktyki) w zakresie przekładu tekstów prasowych. W ich trakcie wykazano nie tylko rozbieżności będące wynikiem dokonywanych skrótów (niekoniecznie w ramach interpretacji tłumacza), ale również kreatywny wymiar decyzji i wyborów tłumacza. Z punktu widzenia specyfiki oraz stopnia trudności przekładu teksty te wydają się ciekawe i trudne zarazem ze względu na językowe ukształtowanie informacji, jak również multimodalność komunikatów. Konfrontacje przekładowe ujawniają przy tym pewne „nadwyżki interpretacyjne”, prawdopodobnie wynikające z wymogu atrakcyjności medialnej, aczkolwiek zdarzają się sytuacje, gdy odbiorca – korzystając z sugestii interpretacyjnych tłumacza – z łatwością znajdzie się w sferze stereotypów, co w odniesieniu do relacji rosyjsko-polskich jest dość charakterystyczne. Wówczas interpretacja odbiorcy tekstu tłumaczonego może być adekwatna do treści, z jaką się zapoznaje, jednak nie będzie wiedział o tym, że oryginał przedstawiał problem czy wydarzenie w inny sposób. Z reguły nie są one jednak poddawane ocenie krytycznej, stanowiąc peryferie tej dziedziny przekładoznawstwa, jaką jest krytyka przekładu³.

Krytyka przekładu, jak podkreślają przekładoznawcy, stanowi ważną część nauki o przekładzie. Aktualnie w ramach różnych koncepcji krytyki przekładu i proponowanych różnych czy zróżnicowanych kryteriów oceny przekładu wspólnym mianownikiem jest konieczność uwzględnienia wielu aspektów samej oceny oraz podejście globalne, holistyczne do dwutekstu.

² Bożena Witosz (2012) mówi o tekście wielomediálním, funkcjonującym – jak podkreśla Iwona Loewe (2018: 21–23) – w środowisku mediów masowych (mediosferze, a właściwie mediosferach). W różnorodności mediasfery ugruntowuje swą pozycję kolejny termin: tekst medialny – mediotekst (por. Loewe 2018; Skowronek 2013; 2018; Володина (ред.) 2006; Дускаева (ред.) 2018; Казак 2018).

³ W ramach rosyjsko-polskich konfrontacji przekładowych mogę wskazać m.in. monografię (Pstyga 2013) oraz cykl artykułów, w których problem przekładu tekstów prasowych jest szerzej omawiany, jednak są to opracowania pokazujące różne podejścia do tekstu i różne rozwiązania w zakresie ekwiwalencji przekładowej bądź adekwatności, a więc oceny wyborów translatorskich, nie zaś krytyki przekładu. Podobne ujęcie ze szczególną uwagą skierowanych na błędy zawierają monografie Krzysztofa Hejwowskiego (2006; 2016). W kontekście krytyki przekładu należy niewątpliwie ująć monografię Ewy Gruszczyńskiej (2012), w której autorka szczegółowo charakteryzuje dawne polskie przekłady prasowe (teksty ulotne) ze względu na sposób i stopień przeniesienia funkcji informacyjnej oraz wpływu na odbiorcę. Por. również prace rosyjskich przekładoznawców: Алексеева 2008; Микоян 2006; Швейцер 1973.

Zagadnienia te w przekładoznawstwie omawiane są przede wszystkim na przykładzie tekstów literackich i w odniesieniu do nich⁴. Inne – niearty-
styczne teksty są natomiast poddawane krytycznym ujęciom nader rzadko,
co zwykle bywa łączone z teorią błędów i dydaktyką przekładu (Hejwowski
2006; 2015; Dąmbska-Prokop 2005; Lewicki 2017; Pstyga 2020). Jednakże
podstawowe ustalenia odnośnie do krytyki przekładu tekstów literackich
mogą (lub mogłyby) być w określonym stopniu stosowane do oceny prze-
kładu tekstów należących do innych dyskursów, w tym do medialnego
dyskursu prasowego. Podobnie jak w krytycznej ocenie przekładu artystycz-
nego (literackiego), krytyk musi się odnieść do sposobu zaistnienia tekstu
w innej przestrzeni komunikacyjnej, uwzględnić jego strukturę, funkcję,
specyfikę językową, relacje do realnej rzeczywistości i kształtowaną w nim
wizję świata. Winien ocenić poza tym prawidłowości w zakresie doboru
ekwiwalentów przekładowych, uwzględniając zarówno zawartość informa-
cyjną tekstu, jak i walory artystyczne i estetyczne konfrontowanych tekstów
medialnych, a także koncentrując się przy tym na stopniu przekazania sensu
oraz odtworzenia tekstowej rzeczywistości⁵.

Teoretycy przekładu w niewielkim stopniu dostrzegają teksty medialne.
Odwołując się do klasyfikacji Kathariny Reiss⁶ opartej na kryterium roli

⁴ Hasło *Krytyka przekładu* w *Małej encyklopedii przekładoznawstwa* (Maria Filipowicz-Rudek w: Dąmbska-Prokop (red.) 2000: 124–127) otwiera następująca informacja: „Krytyka przekładu, w odniesieniu do przekładów dzieł literackich, jest dziedziną sytuowaną przez wielu badaczy wewnątrz systemu nauki o przekładzie i na marginesie lub nawet w opozycji do tzw. krytyki literackiej”. Dalszy wywód dotyczy tekstów literackich, aczkolwiek podstawowe ustalenia mogą odnosić się do innych dyskursów czy tekstów. Ten stan rzeczy potwierdzają również tytuły monografii wieloautorskich: *Krytyka przekładu w systemie wiedzy o literaturze* (Katowice 1999), artykuły zawarte w tomie *Z zagadnień krytyki przekładu* (Katowice 2006) z serii *Studia o przekładzie*.

⁵ Uwaga ta wydaje się zasadna, ponieważ szczególnie teksty publicystyczne w swej strukturze i sposobie językowania myśli często zbliżają się do tekstów artystycznych (np. felieton, esej), wymagając od tłumacza podejścia kreatywnego (por. m.in. Пстыга 2013; Силантьев 2006). Kreatywność nie oznacza jednak pełnej dowolności, ponieważ każde posunięcie tłumacza winno znajdować uzasadnienie (por. m.in. Balcerzan 2010). Tekstowy świat udostępniony innojęzycznemu odbiorcy poprzez przekład wpływa bowiem na odbiór i funkcjonowanie tekstu w nowych uwarunkowaniach kulturowych i komunikacyjnych.

⁶ Odwołując się do tej samej klasyfikacji Reiss, typologię tekstów przekładu przedstawia Irina Sergejewa Aleksiejewa (Алексеева 2008: 44–73; 93–99; 127–130). W translato-
logicznej charakterystyce poszczególnych typów tekstów wyodrębnia ona teksty prasowe o charakterze informacyjnym (газетно-журнальный информационный текст) oraz publicystyczne (художественная публицистика – эссе), które, jak pisze, wyróżnia indywidualny styl autorski. Za podstawę swej klasyfikacji autorka przyjmuje zaledwie kilka

komunikacyjnej tekstów, „polegającej na przekazaniu albo treści jako takiej (teksty informatywne), albo artystycznie zorganizowanej treści (teksty ekspresywne), bądź też treści nastawionych na wywołanie zamierzonych zachowań u odbiorców (teksty operatywne)”, Barbara Z. Kielar podkreśla możliwość wykorzystania tej klasyfikacji, „gdy rozpatruje się kwestie translacyjne o wysokim stopniu uogólnienia” (Kielar 2003: 64). Jak stwierdza dalej, „obok tekstów «prostych», występują teksty «kompleksowe»”, a do takich należy odnieść większość tekstów prasowych, szczególnie publicystycznych. Właśnie złożoność i nieprzewidywalność stanowią o atrakcyjności tekstów medialnych również z punktu widzenia praktyki przekładowej; opracowanie teoretyczne zaś z pewnością wymaga uwzględnienia wieloaspektowego i wieloprotblemowego ujęcia, łącznie z zaprojektowaniem odbiorcy, transpozycją kulturową, a także z problemem odzwierciedlenia punktu widzenia i z poprawnością polityczną.

Krytyka przekładu, która zasadniczo koncentruje się na tekstach literackich (por. Adamczyk-Garbowska 1988; Balcerzan 1999; Bednarczyk 1999; Kielar 1998; Lewicki 2017; Pstyga 2019; 2020; Tokarz 1999; zawartość 42 numeru czasopisma „Przekładaniec” z 2021 r.), nie wypracowała dotąd jasno sprecyzowanych kryteriów. Barbara Kielar definiuje je wskazując na: 1) globalne znaczenie przekładu, 2) jego pragmatyczną odpowiedniość oraz 3) przydatność do pełnienia założonej funkcji komunikacyjnej, przy czym ocena każdego zastosowanego środka winna odbywać się na tle całego tekstu przekładu. Zdaniem badaczki

„Zadaniem krytyka przekładu jest (...) dokonanie interpretacji tekstów jA i jB w świetle konwencji językowych i czynników komunikacyjnych działających w danym, konkretnym układzie translatorycznym. Krytyk porównuje oba teksty odtwarzając relacje, jakimi kierował się tłumacz, oraz stosując własną koncepcję odnośnie do tego, jakie to tłumaczenie być powinno. Z natury rzeczy jeżeli tekst przekładu jest spójny i poprawny pod względem pragmatycznym, krytyk powinien przyjąć wersję przedłożoną przez tłumacza. Najważniejszym kryterium jest globalne znaczenie przekładu, jego odpowiedniość pragmatycz-

parametrów (rodzaj przekazywanej informacji, źródło, odbiorcę, stopień przekładalności), które ostatecznie decydują o ustalonym przez badaczkę stopniu trudności przekładu. Jeśli się weźmie pod uwagę świadomość pewnej schematyczności przyjętych podziałów, co sama autorka kilkakrotnie podkreśla w pracy, to rozróżnienie nie wydaje się fortunne. Świadczy o tym potencjalna złożoność przekładu obu typów tekstów medialnych, co dostrzegła Aleksiejewa (Алексеева 2008: 70–71), ponieważ w obu przypadkach wskazuje na jednakowy stopień przekładalności.

na i przydatność do pełnienia założonej funkcji komunikacyjnej, tak jak ją można odtworzyć i zinterpretować uwzględniając czynniki językowe, parajęzykowe i pozajęzykowe” (Kielar 1998: 22–23).

Z kolei Roman Lewicki za podstawę uznaje funkcję oryginału i przekładu. Uważa on, że

„Jeśli funkcja (...) przekładu pokrywa się z funkcją oryginału, to zadaniem tłumacza jest przekazanie funkcji oryginału, zaś zadaniem krytyka – ocena stopnia jej przekazania. Jeśli jednak funkcja przekładu jest swoista, to stawianie przed tłumaczem zadania przekazania funkcji oryginału nie jest uprawnione” (Lewicki 2017: 299–300).

W odniesieniu do tekstów prasowych, które podlegają znaczącym zmianom i częsty jest brak symetrii między oryginałem a przekładem, trudno o jednoznaczną ocenę relacji międzytekstowych, które – jak można się domyślać – nie będą identyczne z punktu widzenia krytyka oraz odbiorcy. W tej sytuacji zdecydowanie wychodzimy poza kwestie ekwiwalencji przekładowej. Zasadna jest więc uwzględniająca podwójne uwarunkowania przekładu propozycja Romana Lewickiego, zgodnie z którą konieczne staje się uwzględnienie w ocenie krytyka kategorii ekwiwalencji oraz adekwatności prowadzące do ustalenia, czy – w ramach ekwiwalencji – „przekład daje odpowiednie wyobrażenie o oryginale” oraz – w ramach oceny relacji adekwatności – „przekład będzie dobrze spełniał swoją funkcję” (Lewicki 2017: 303).

W tym miejscu warto przypomnieć pytanie, jakie stawia Jerzy Świąch:

„Co robi tłumacz? Wszystko, co jest potrzebne i niezbędne dla przetransformowania tekstu z jednego języka, wyjściowego, na drugi, docelowy. Przyświeca mu myśl, by jego przekład, jak to jest tylko możliwe w danym języku, odpowiadał oryginałowi pod względem treści i formy” (Świąch 2015: 9).

Jego działania na tekście pozostawiają ślad w tekście tłumaczenia, który badacz w trakcie wnikliwych analiz dwutekstu odkrywa (por. Świąch 2015: 11). Można się więc zadać kolejne pytanie: czy ta wiedza jest odbiorcy potrzebna (Lewicki 2000; 2017)? W tym wypadku należy podkreślić, że konteksty międzyjęzykowe i międzykulturowe wymagają od odbiorcy szerokiej kompetencji komunikacyjnej⁷, a umiejętność przetwarzania treści

⁷ Wagę kompetencji komunikacyjnej w komunikowaniu medialnym podkreśla Walery Pisarek (2008: 69) i wyróżnia kompetencję medialną jako „przybierającą na sile część kompetencji kulturowej”.

medialnych wymaga wysiłku i refleksji. Maciej Mrozowski (2020: 503 i nast.) podnosi przy tym problem rozumienia mediów, wykazując zależność od ludzkiej świadomości.

Odnieśmy się zatem do kilku przykładów.

Pierwszy z nich, esej Wiktora Jerofiejewa (*И наденет Бог новую стерильную маску...* z podtytułem *Писатель Виктор Ерофеев – о вирусной антивоюне*), dotyczy aktualnego tematu pandemii. Zdjęcie zamieszczone w komunikacie rosyjskim – twarz kobiety i mężczyzny w maseczkach stanowi tło, na które zostały naniesione kontury z nazwami państw i czerwonym punktem o różnej wielkości, odzwierciedlającym skalę zachorowań na COVID-19 – uzupełniają dane statystyczne, sugestywnie oddziaływujące na odbiorcę.

[1a]

Каким увидит себя человечество, когда снимет маску после глобального карантина? Фото: Эмин Джафаров / Коммерсантъ

И наденет Бог новую стерильную маску...

Писатель Виктор Ерофеев — о вирусной антивоюне

Журнал «Огонёк» №16 от 27.04.2020, стр. 29

Виктор Ерофеев

Взгляд писателя на эпидемию и мир после нее

Статистика по коронавирусу COVID-19

Мир	Россия	Москва
Заболели	Выздоровели	Умерли
1,1 млн	934 тыс.	20 056 чел.
+7212	+4317	+108
(за сутки)	(за сутки)	(за сутки)

Данные обновлены 25.09.2020 в 9:46 по московскому времени

Нет ничего страшнее страха. Страх все разрушает. Мы тут на планете Земля считали себя хозяевами, высшей расой, обложившись смартфонами, окунувшись с лапами в интернет, мы уже додумались до того, чтобы заставить работать на себя искусственный интеллект, как золотую рыбку, царицу моря, а на самом деле мы оказались даже не гостями, а бедными родственниками, дрожащими (как там у Достоевского?) «тварями». Эпидемия нас поставила в угол, а перед этим еще примерно выпорола.

Źródło: <https://www.kommersant.ru/doc/4315118>

Tekst przełożony został zamieszczony w „Forum” w dziale *O tym mówi świat*. Tytuł i lid umieszczone na ciemnym tle zwracają uwagę odbiorcy, i choć w nagłówku ginie jedno z kluczowych słów Jerofiejewa „antywojna”, to sformułowanie „ostrzega w czas zarazy” należy uznać za wymowne. Zmianie ulega również struktura tekstu z nadanymi śródtytułami, które porządkują go. W tym przekazie warstwę słowną dopełnia zdjęcie autora tekstu Wiktora Jerofiejewa (z podpisem i ze wskazaniem na autora zdjęcia) oraz grafika (źródło: caglecartoons.com), która doskonale koresponduje z tekstem pisarza, wprowadzając kontekst globalny i odzwierciedlając wszelkie zagrożenia. Jest to ciekawy wybór zarówno ze względów estetycznych, jak i reprezentację ujęzykowanej myśli autora: wirus (charakterystyczna ikona) uderzający w tłum ludzi miażdży część z nich, część rozbiega się, ale już nadciąga druga grafika, znacznie większa z napisem CRISIS, pozostawiając za sobą jeszcze większe spustoszenie. Podpis pod grafiką jest powtórzonym zdaniem rozpoczynającym drugi akapit: „Strach sprawia, że wartości najpierw kamienieją, a potem zaczynają się sypać, kruszą się jak wapień”. Grafika pełni funkcję podobną do funkcji elementu graficznego oryginału. W przywołanym poniżej fragmencie na uwagę zasługuje sposób ujęcia nawiązania intertekstualnego (Dostojewski, złota rybka) i potraktowania leksyki substandardowej, jak również oddanie stylu autora w tekście przełożonym.

[1b]

I włoży Bóg sterylną maskę

Nie ma nic straszniejszego od strachu. Strach wszystko niszczy – ostrzega w czas zarazy Wiktor Jerofiejew.

Uważaliśmy, że jesteśmy panami planety Ziemia. Ze wszystkich stron obłożyliśmy się smartfonami, po czubek głowy zanurzyliśmy się w internet. Już nawet zaczęliśmy

przemysliwać nad tym, aby zaprząć do roboty sztuczną inteligencję jak złotą rybkę, władczynię morskich wód. A się okazało, że nie jesteśmy tu nawet gośćmi, ale ubogimi krewnymi albo – jak u Dostojewskiego – drżącymi kreaturami. Epidemia postawiła nas wszystkich do kąta, a przedtem jeszcze porządnie wychłostała. Przygięła nas do ziemi i zdegradowała. (...)

Źródło: „Forum” 2020, nr 11, 21 czerwca 2020, <https://www.forumdwutygodnik.pl/flexi/article/2002670,1957249.html> (dostęp: 30.10.2020).

Inny wybrany fragment tekstu pochodzi z relacji Rosjanki z pobytu we Wrocławiu. W jej opinii na negatywną ocenę zasługują pewne szczegóły kulinarne (pomidory i majonez, poza sferą negatywnych zjawisk społecznych), co zostało wzmocnione w tytule oryginału (*Польский майонез мне совсем не нравится*). W przytoczonym fragmencie bohaterka zachwyca się osobliwościami Wrocławia, którego symbolem stały się krasnale: ta informacja zawarta jest w lidzie i fragmencie opatrzonym śródtytułem *Ежи и гномики* (jeże i krasnoludki), a zdjęcie jednego z krasnali ilustruje tekst.

[2a]

«Польский майонез мне совсем не нравится»

**История жительницы Санкт-Петербурга, переехавшей в польский
Вроцлав**

(...)

Ежи и гномики

В любой стране есть мелочи, к которым нужно привыкнуть, но скоро они становятся обыденностью. Например, счет этажей в Польше начинается с нулевого, а не

с первого этажа. В трамвае билетик обязательно нужно прокомпостировать, чтобы автомат поставил на нем дату и время. Если забудешь — штраф за безбилетный проезд. Про контролеров много слышала, но ни разу не встречала.

Я о Польше почти ничего не знала, поэтому и ожиданий особых не было. Хотелось посетить старинные замки. Конечно, мы планировали путешествовать, и в этом году занимаемся этим особенно активно. Сначала ездили автобусной компанией PolskiBus, потом купили машину, и нам открылось еще больше возможностей. Машина — это приятный сюрприз. Оказалось, что в Польше автомобили практически вдвое дешевле, чем в России, так как нет пошлины. Правда, топливо стоит почти в два раза больше.

На улицах Вроцлава часто встречаются небольшие бронзовые гномики. Они известны, любимы и считаются изюминкой города. Их количество постоянно растет. Иногда своего гномика у входа заводят магазины вроде Икеа, но в основном они встречаются в центре. Зимой их даже одевают в кофточки и шарфики. Для туристов выпускают карты-путеводители, где объясняется, как их найти.

Źródło: <https://lenta.ru/articles/2017/09/04/poland>

Przekład został opublikowany na łamach dwutygodnika „Forum” w dziale *Echa polskie*. W polskojęzycznej wersji w przekładzie (wprawdzie opatrzonym formułką „na podstawie”) tego fragmentu oryginału zabrakło, a śladem nawiązania do opuszczonego wątku jest zdjęcie innego krasnala, które zostało opatrzone podpisem: „Wrocławskie krasnale nie boją się ‘zielonych ludzików’. Goście ze Wschodu są zachwyceni”. Ten podpis, podobnie jak nadany tytuł, lid, zmieniają wydźwięk tekstu polskojęzycznego, ocenianego z punktu widzenia zawartości aksjologicznej. Wprowadzenie w tytule rosyjskiego „niet” (por. *Polskiemu majonezowi mówimy „niet”*) mimo cudzysłowu, z konotacją obcości, czasowniki „zwabić” i „odstraszyć” (por.

„Czym zwabić Rosjan do Polski, a czym (ewentualnie) odstraszyć”), być może nawiązujące do potoczności relacji autorki, a szczególnie frazem „zielone ludziki” (również ujęty w cudzysłów) w podpisie pod zdjęciem wpływają na zmianę nacechowania wartościującego tekstu przełożonego.

forum Najciekawsze historie świata

ECHA POLSKIE
Rosjanie we Wrocławiu

Majonezowi mówimy: niet!

Czym zwabić Rosjan do Polski, a czym (ewentualnie) odstraszyć.

TEXT Na podst. lenta.ru

Wrocławskie krasnala nie boją się „zielonych ludzików”, dołose ze Wschodu są zachwytem.

CZYTAJ TAKŻE
Tudne relacje Polski z Rosją
Czy Polska i Rosja są skazane na wieczny spór? Dmitrij Oficerow-Bielski, rosyjski politolog.

Aleksandra przyjechała do Wrocławia ze swoim chłopakiem, który dostał tu pracę jako programista. Postanowili, że pomieszkają przez jakiś czas w Polsce, będą podróżować i poznawać Europę. – Przed przyjazdem do Wrocławia nic o Polsce nie wiedziałam – przyznaje Aleksandra w rozmowie z portalem Lenta.ru. – Chciałam poznać stare zamki. Okazało się, że po kraju fajnie podróżuje się autobusami dalekobieżnymi, ale potem kupiliśmy samochód. Auta w Polsce są dwa razy tańsze niż w Rosji, za to paliwo jest dwa razy droższe.

Przyjechali legalnie. – Załatwienie formalności, pozwolenia na pracę dla Jurija

Źródło: „Forum” 2017, nr 20: <https://forumdwutygodnik.pl/artykuly/1721652,1,rosjanie-we-wroclawiu>.

Zdjęcia wrocławskich krasnali stanowią ilustrację do każdego z tekstów. Wnoszą określone konotacje, jednak w tekście przełożonym podpis pod zdjęciem zmienia wymiar aksjologiczny, przenosząc cały komunikat w sferę dyskursu upolitycznionego.

Tekst, którego autorem jest rosyjski politolog Iwan Prieobrażenski, został przełożony w sposób adekwatny i jest ciekawy również ze względu na multimodalność oraz wyjątkowy potencjał asocjacyjny z nią związany. Artykuł przedstawia ocenę wyników wyborów prezydenckich w Polsce z perspektywy społeczeństwa rosyjskiego (dodajmy – obiektywną)⁸, z wyraźnie zaznaczonym punktem widzenia w przekładzie. W wersji przełożonej tym razem został nadany tytuł *Strachy na Lachy* (który budzić może różne skojarzenia); dodano również śródtytuły, natomiast tytuł oryginału został wykorzystany jako lid („Polacy zostawili na fotelu prezydenckim Andrzeja Dudę z obawy przed przyszłością – pisze rosyjski politolog Iwan

⁸ Fragmenty oryginału z odpowiadającym im przekładem poniżej.

Prieobrażenski”). Zdjęcie szczęśliwego Andrzeja Dudy z rodziną zastąpiła ciekawa grafika z podpisem *Armia Dudy* i wyeksponowaną statystyką elektoratu, który głosował na prezydenta w roku 2020, oraz wymkiem „Po niedzielnej mszy obywatele masowo pomaszzerowali do urn i oddali głos na obrońcę ‘tradycyjnych wartości’”. Postaci poruszające się o lasce, przygarbione, w charakterystycznych butach, okryciu, z beretem na głowie, niosące krzyż i kosę otwierają tu pole do różnych skojarzeń i interpretacji, szczególnie jeśli uwzględnimy podpis oraz niektóre propozycje tłumacza w zakresie odpowiedników przekładowych. Grafika ta, bardzo sugestywna z perspektywy polskiego odbiorcy, wraz z nadanym tytułem jest pewną nadwyżką wobec oryginału i wzmocnieniem całego przekazu, ukierunkowującym interpretację komunikatu.

[3a]

Поляки оставили президентом Дуду из страха перед будущим

После воскресной мессы обыватели массово проголосовали за кандидата, сумевшего свести свою кампанию к обсуждению «традиционных ценностей».

Иван Преображенский

Политолог, обозреватель ИА «Росбалт»

Źródło: Впервые с 2000 года президенту Польши удалось переизбраться на второй срок. ©<http://andrzejduda.pl>

Действующий президент Польши консерватор Анджей Дуда победил на выборах с отрывом в 450 тысяч голосов — это всего 2,5 процента от числа пришедших на участки. «Мобилизация костела» оказалась в Польше сильнее гражданской соли-

Strachy na Lachy

Polacy zostawili na fotelu prezydenckim Andrzeja Dudę z obawy przed przyszłością – pisze rosyjski politolog Iwan Prieobrażenski.

Andrzej Duda wygrał z niewielką przewagą – 400 tys. głosów to zaledwie 2,5 proc. głosujących. Jednak mobilizacja Kościoła okazała się w Polsce silniejsza niż obywatelska solidarność. Po raz pierwszy od 2000 r. polski prezydent pozostanie na stanowisku na kolejne pięć lat.

Nigdy w niedzielę?

Rekordowa dla Polski frekwencja (70 proc.) to rezultat niebывałej aktywności mieszkańców małych miasteczek i wsi. (...)

Udział Kościoła w życiu politycznym nadal jeszcze bardzo katolickiej Polski nie jest jedynym powodem niezbyt przekonującego, ale jednak zwycięstwa Andrzeja Dudy nad kandydatem liberalnej Platformy Obywatelskiej Rafałem Trzaskowskim. Urzędujący prezydent z powodzeniem potrafił sprowadzić kampanię do dyskusji nad „tradycyjnymi wartościami”, walką z „ideologią LGBT” i podobnie naciągany problemami. To tematy, które świetnie nadają się jako pożywka dla dyskusji w telewizyjnych talk show, ale które są bardzo dalekie od realnego życia przeciętnego Polaka. (...)

Kim są ci ludzie? To Polacy w wieku powyżej sześćdziesiątki – aż 65 proc. tej grupy wiekowej oddało głosy na Dudę. To mieszkańcy małych miasteczek i wsi. Ludzie ze średnim wykształceniem lub bez wykształcenia. Polska, jak pokazały te wybory, jest klasycznym krajem podzielonym na pół. (...)

Źródło: „Forum” 2020, nr 16, s. 14

Powyższe przykłady dowodzą, że perspektywa multimodalna w ocenie dwutekstów medialnych przesuwając akcent na recepcję i ujawnia, jak dużego zaangażowania, umiejętności odbioru oraz dokonywania analizy i syntezy całego przekazu, zestawiania i interpretacji wszystkich komponentów przekazu wymaga się od odbiorcy. Warstwę słowną komunikatu, siłą rzeczy najistotniejszą w przekładzie, dopełnia kod wizualny, pozostający już poza sferą samego tłumacza, który współtworzy globalną wartość przekazu.

Stawiając pytanie o tekstową rzeczywistość medialną w przekładzie w kontekście możliwości kreowania medialnych wizji świata, przywołałam jeden z tekstów dotyczących wojny w Syrii: *Niedźwiedzia przysługa* (*Единогласие и его последствия*) autorstwa Andrieja Ostalskiego (dziennikarza, politologa, współpracownika BBC, komentującego z Londynu). Dowodzi on, jak znaczące jest opuszczenie informacji.

[4a]

Единогласие и его последствия

«Главное ввязаться в драку, а там видно будет» – этот принцип далеко не всегда себя оправдывал даже в наполеоновские времена, а уж на современном Востоке и подавно. Действия России в Сирии кажутся небрежно продуманной партией, в которой более или менее просчитаны только первые несколько ходов, без ясного представления о возможных дальнейших осложнениях.

Непредвиденными последствиями действий Москвы, вполне вероятно, будут: ожесточение гражданской войны в Сирии, рост числа жертв и новые волны беженцев, усиление, а не ослабление «Исламского государства», повышение градуса напряженности между Москвой и Западом, превращение России в явного врага для большинства жителей Ближнего Востока. И, наконец, срыв так называемой «ядерной сделки» с Ираном.

Пытаюсь понять логику московского плана.

(...)

И только внутри России план более или менее работает. Не 80 процентов, но большинство граждан вполне всем довольны. А в части рунета царит просто даже эйфория. В духе «Ура! Дамаск наш! Ждем – СССР-2!»

И мало кто особенно огорчился от того, как Совет Федерации – в одночасье, практически мгновенно – принял постановление, дающее Путину право воевать в Сирии. Не осмелившись ни на секунду засомневаться в высшей мудрости лидера. В какой еще стране мира парламент вот так – без существенного обсуждения, без мучительных колебаний и взвешивания всех за и против, да еще и единогласно, без единого воздержавшегося даже – одобрит драматический поворот в судьбе своей страны? Такие государства в мире еще есть, но их осталось немного, и они, мягко говоря, не пользуются уважением международного сообщества. Даже при принятии решения о вторжении в Афганистан в 1979 году в Политбюро были колебания, пришлось Андропову с союзниками уламывать Брежнева. Среди высокопоставленных сотрудников ЦК были те, кто счел это катастрофой. Но сегодня, видно, иные, еще более интересные времена.

Андрей Остальский – лондонский политический комментатор, востоковед

Źródło: <http://www.svoboda.org/content/article/27286182.html>

[4b]

Niedźwiedzia przysługa

Grunt to zacząć bijatykę, a potem się zobaczy... Działania Rosji w Syrii sprawiają wrażenie niezbyt przemyślanej akcji.

Wejście Rosji do gry będzie oznaczać same kłopoty: zaostrzenie wojny domowej w Syrii, wzrost liczby ofiar, nowe fale uchodźców oraz wzmocnienie, a nie osłabienie Państwa Islamskiego. Do tego dojdzie wzrost napięcia na linii Moskwa–Zachód oraz prawdopodobne zerwanie porozumienia nuklearnego z Iranem.

Próbuję zrozumieć logikę moskiewskiego planu. (...)

Źródło: „Forum”, nr 21, 2015, s. 15

Ostatni fragment oryginału, w którym autor rozważa znaczenie interwencji rosyjskiej w Syrii dla Rosji, został pominięty. W tym wymiarze, jak przekonuje, ma ona mniejsze znaczenie, ponieważ większość społeczeństwa jest zadowolona z decyzji podejmowanych przez prezydenta Putina. Znamienny jest tym bardziej wpis (jako wyraz euforii) na blogu ulubienicy Kremla, sportsmenki Marijany Naumowej *Ура! Дамаск наш! Ждем – СССР-2!*, będący jawnym nawiązaniem do aneksji Krymu i pojawiającego się na transparentach hasła *Крымнаш*. Większość społeczeństwa, podobnie jak rosyjski parlament, nie wyraża sprzeciwu wobec decyzji prezydenta, co autor uznaje za znak nowych czasów, jeszcze ciekawszych, bo inaczej było nawet w czasach zimnej wojny w ZSRR, i zastanawia się, w którym z państw taka sytuacja byłaby jeszcze możliwa i na ile liczą się one na arenie międzynarodowej. Wskazane rozbieżności między tekstem oryginału i przekładu, a właściwie cała sfera nieprzekładu (termin Edwarda Balcerzana, 2010) nie oznacza wyłącznie pominięcia informacji, lecz prowadzi do rozbieżności w zakresie przedstawianej rzeczywistości medialnej. W tekście zamieszczonym w „Forum”, które – przypomnę – zastrzega sobie prawo do dokonywania skrótów, zaskakuje brak jawnej (negatywnej) oceny interwencji rosyjskiej, a zarazem oceny planu Putina przez społeczeństwo rosyjskie. Jeśli dodamy tutaj tytuł w polskiej wersji językowej (nadany: *Niedźwiedzia przysługa*), który jest trafny i adekwatny do treści artykułu oraz jego konkluzji (również w pełnej wersji oryginału), to nawiązując tematycznie i przekazując pewną dwuznaczność czy ironię, wnosi on też konotacje rosyjskości, ale zarazem uruchamia sferę stereotypów. Mamy bowiem stereotypowe postrzeganie Rosji w ramach metafory niedźwiedzia, z jednoznaczными asocjácjami i wartościowaniem, które zostaje przywołane w dobrze znanym związku frazeo-

logicznym, co – nie tylko w ramach uatrakcyjnienia przekazu bądź zabiegów kompensacyjnych, ponieważ dobrze oddaje sens tytułu oryginału – można uznać za przemyślana grę. Strona językowa przekładu (por. np. „Grunt to zacząć bijatykę, a potem się zobaczy...”, które u polskiego odbiorcy musi wywoływać określone skojarzenia) budzi przy tym pewne zastrzeżenia ze względu na poprawność tekstu, podobnie jak pominięcie kilku fragmentów, zwłaszcza tych zawierających ocenę komentatora w kontekście samej Rosji i reakcji społeczeństwa rosyjskiego.

Zmiany w dwutekstach [2a, 2b] oraz [3a, 3b; 4a, 4b] są zatem poważne.

Użytkownicy mediów w odbiorze informacji zagranicznych mogą się koncentrować tylko na zawartości przekazu, jednak „powinni zwracać uwagę na takie cechy przekazu, jak: obiektywizm relacji, dobór i wiarygodność źródeł, układ informacji, różne punkty widzenia, język i sposób prezentacji, oddzielenie faktów od opinii” (Mrozowski 2020: 492). Według Denisa McQuaila obca treść kulturowa może bowiem być odbierana z innym, bardziej zdystansowanym nastawieniem niż rodzima kultura medialna. Przekaz może być więc dekodowany w różny sposób, zależnie od wiedzy odbiorcy, jego doświadczenia, zainteresowań i kompetencji⁹. Należy oczekiwać, że odbiorca „Forum” jest lepiej przygotowanym i wymagającym czytelnikiem, świadomie poszukującym informacji i opinii o tym, co dzieje się aktualnie w świecie oraz jak media komentują wydarzenia zachodzące w jego (odbiorcy) kraju. Wybiera on więc artykuły, czytając teksty w wersji przełożonej z innym nastawieniem niż odbiorca oryginału. Jest on osobą zainteresowaną problemami współczesnego świata, interpretacjami i ocenami wydarzeń (w tym zachodzących w Polsce), innych społeczeństw i państw. Te oczekiwania odbiorcy, chęć pozyskania informacji, skonfrontowania opinii, ale też znajdowania przyjemności w lekturze publicystyki międzynarodowej wpływają na zawartość czasopisma i zamieszczanych w nich gatunkowo zróżnicowanych tekstów (od wywiadów, poprzez teksty analityczne po reportaże, rzadziej w tej chwili felietony), wybieranych spośród ważnych światowych czasopism opiniotwórczych, umieszczanych w stałych działach tematycznych, z zawsze starannie przygotowaną oprawą graficzną.

⁹ Maciej Mrozowski w kontekście rozumienia mediów zwraca uwagę na różnorodność sposobów wykorzystywania informacji, problem ewentualnego późniejszego przetwarzania przekazów medialnych oraz samego wyboru, jakiego dokonuje odbiorca spośród wielu ofert medialnych (Mrozowski 2020: 487).

A jednak stanowiące podstawę tych rozważań, wybrane teksty prasowe – w ramach zapośredniczenia kontaktów z rzeczywistością społeczną – przynoszą bądź umożliwiają uwspólnienie oglądu (por. McQuail 2007: 96; Mrozowski 2020). Ich tłumacz, podobnie jak wcześniej autor, występuje jako pośrednik między rzeczywistością relacjonowaną (realną), ale będącą poza osobistym udziałem odbiorcy, a tekstową rzeczywistością medialną. Owo uwspólnienie oglądu, odbywające się w ramach kreowania rzeczywistości czy stawiania luster (zob. McQuail 2007: 143), co ma za każdym razem inne konsekwencje, staje się udziałem tłumacza i następuje w drodze negocjacji. Jak ujmuje te kwestie Csaba Földes,

„przyjmując perspektywę (...) uwzględniającą dyskursywny charakter zjawiska, można przyjąć, że międzykulturowość nie jest czymś gotowym, danym z góry, lecz powstaje w trakcie zdarzeń komunikacyjnych jako interaktywny proces negocjowania. Międzykulturowość niesie ze sobą także potencjał interpretacyjny. Nie chodzi tu więc o jakąś wielkość stałą, lecz raczej o elastyczny konstrukt, który tworzony jest w różnych kontekstach komunikacyjnych i który w zależności od kontekstu może się zmieniać; tym samym należy postrzegać go jako konstrukt heterogeniczny i zwielokrotniony” (Földes 2017).

Jak dowodzą przywołane wyżej przykłady, w przekładzie przede wszystkim mamy do czynienia z negocjowaniem znaczeń i obrazów rzeczywistości, co dokonuje się w ramach praktyk werbalno-komunikacyjnych (por. Czachur 2020: 207; Piekot 2016: 21–25).

Jak podkreśla Waldemar Czachur (2020: 134–145), dyskurs to też seria działań na tekście, działań komunikacyjnych i interpretacyjnych w ramach praktyki społecznej, a także – jeśli uwzględnimy zespoły tematycznie powiązanych tekstów – pewien kulturowo uwarunkowany wzorzec z wpisaną weń strategią działań komunikacyjnych (interakcji) i sensami zbiorowymi, wspólnymi dla określonej wspólnoty dyskursywnej. W ramach ujęć krytycznych tekst przełożony domaga się również całościowej interpretacji, uwzględniającej działania językowe, oddziaływanie społeczne oraz szeroki kontekst społeczno-kulturowy, które ostatecznie kształtują obraz świata, a także wpływają na percepcję i recepcję tekstu przełożonego oraz dyskursu przekładowego.

W odniesieniu do komunikacji przekładowej i krytyki przekładu istotna jest również (ujmowana także przez Czachura) mediacyjna analiza dyskursu w opracowaniu Tomasza Piekota (2016). Jest to propozycja neutralnych badań uwzględniających różne perspektywy nadawców z całościową oceną

komunikatu – interpretacja krytyczna. Dla przekładu najważniejsza z tej koncepcji byłaby analiza zjawisk językowych na tle procesów kulturowych i wiedzy zbiorowej. W ten sposób zyskujemy więc rozbudowany aparat metodologiczny, łączący różne perspektywy badawcze i stosujący pewien eklektyzm, co jednak prowadzi do ujawnienia i wyeksponowania tych elementów analizowanych dwutekstów, jakie są ważne z perspektywy zarówno tłumacza i jego interpretacji, jak i odbiorcy przekładu, a przede wszystkim krytyka (występującego w roli eksperta)¹⁰.

Określone ustalenia w zakresie kontrastywnej lingwistyki mediów (przede wszystkim prace niemieckich badaczy, m.in. Hauser 2012; *Lingwistyka mediów* 2015) są ważne z perspektywy oceny medialnych tekstów w przekładzie. Do tych ujęć bezpośrednio nawiązuje również Waldemar Czachur w monografii *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy* (2020). W podsumowaniu książki autor stwierdza, że uznaje „za fundament lingwistyki dyskursu jej zainteresowanie sprzężeniem użycia języka z jego kontekstem kulturowo-sytuacyjnym i ideologiczno-podmiotowym. A chodzi o analizę użycia języka w celu rekonstrukcji reguł konstytuowania i negocjowania zbiorowych systemów przekonań tworzonych w dyskursach i poprzez dyskursy” (Czachur 2020: 265).

Krytykę i wartościowanie tekstu medialnego w przekładzie należy rozpatrywać w kontekście komunikacyjnym i dyskursowym – z wyeksponowaniem znaczenia i specyfiki przekładu w ramach bądź na tle aktualnego dyskursu medialnego. Takie ujęcie wydaje się zbieżne z koncepcją Barbary Walkiewicz (2015), która rozpatruje przekład w perspektywie dyskursywnej, oceniając przekład z punktu widzenia norm dyskursywnych obowiązujących w kulturze przyjmującej i jego akceptowalności przez odbiorcę (por. Walkiewicz 2015: 45). Zdaniem badaczki „Analiza dyskursu pozwala bowiem nie

¹⁰ Wywód Waldemara Czachura (2020) przynosi uzasadnienie dla podejścia dyskursywnego w badaniach lingwistycznych, który sam określa jako integrujący program (projekt) badawczy, integrujący, ponieważ dyskurs i lingwistyka dyskursu włączają kilka obszarów badawczych, m.in. stylistykę, teorię tekstu i lingwistikę tekstu, medium i lingwistikę mediów (por. schemat *Kontekst dyscyplinowy i epistemiczny lingwistyki dyskursu* s. 219). Por. również koncepcję analizy dyskursu w ujęciu kognitywnym Wojciecha Kubińskiego (2014) oraz artykuły (Pstyga 2016; 2019) z uzasadnieniem idei integracji metodologicznej na podstawie analizy jednostek tekstowych, których interpretacja wymaga wyjścia poza granice tekstu. Potwierdzają one obserwacje Kubińskiego: „Niekiedy ważniejsze jest to, co jakiego wypowiedzi językowe mogą nam powiedzieć o różnych aspektach rzeczywistości pozajęzykowej (...) niż to, czego możemy się dowiedzieć z nich o samym języku” (Kubiński 2014: 7).

tylko zidentyfikować komunikat wyjściowy na tle właściwego polisystemu dyskursywnego, ale także odnieść jego przekład do polisystemu kultury przyjmującej, jak również określić modyfikacje, jakich tłumacz winien dokonać w tekście docelowym w związku ze zmienionym kontekstem produkcji przekładu jako dyskursu wtórnego” (Walkiewicz 2015: 47) dla innego kręgu odbiorców. W ramach krytycznej oceny strategii dostosowujących przekład do oczekiwań i gustów odbiorców (w kategoriach norm komunikacyjnych i funkcji tekstu w kulturze docelowej) możliwe jest zatem określenie, w jakim stopniu przekład wpisuje się w normy dyskursywne, funkcjonując w nowej przestrzeni komunikacyjnej i językowo-kulturowej (Brzozowski 2011; Czachur 2020; Lewicki 2017; Pstyga 2021; Walkiewicz 2015).

W świetle powyższych ustaleń rysuje się pewna możliwość dla krytyki przekładu medialnych tekstów prasowych, której punkt wyjścia powinien (albo może) stanowić podejście dyskursywne. To z kolei bodaj najtrudniejsze ujęcie metodologiczne¹¹, ponieważ holistyczna analiza każdego dwutekstu z właściwymi każdemu z nich, indywidualnymi rozstrzygnięciami tłumacza i przesunięciami w przestrzeni międzytekstowej dodatkowo wymaga komparacji w zakresie dyskursu. W tym miejscu, ze względu na problemy krytyki przekładu, pojawia się kolejna trudność, ponieważ próby komparatystycznego ujęcia rosyjskiego i polskiego dyskursu prasowego oraz obserwacje wybranych struktur tekstowych przekonują o konieczności szerokiego ich przedstawienia, pozwalającego na wyeksponowanie wielorakich powiązań tych jednostek z pragmatyką aktu komunikacyjnego, pragmatyką mówienia i rozumienia, tłem społecznym i kontekstem kulturowym, odniesieniem do innych tekstów kultury i śladów nawiązań do wcześniejszych wypowiedzi. Oczywiście jest więc swoistość wyzyskiwanych w rosyjskiej oraz polskiej prasie środków językowych (współ)kreujących w każdym z nich medialną rzeczywistość tekstową i medialny punkt widzenia, co nie wyklucza możliwości wyróżnienia obszarów tematycznych i ekwiwalentnych zasobów wspólnych obu dyskursom. Specyfika staje się problemem kluczowym, ponieważ zróżnicowana jest powiązana z aktualną dla każdej społeczności językowej rzeczywistością tematyka dyskursów medialnych, podobnie jak

¹¹ Zgodne jednak z wnioskiem Zygmunta Grosbarta: „Jeśli sztuka przekładu ma być skuteczna, to jej podstawy naukowe, jej teoria i krytyka, powinny być otwarte na wszelkie koncepcje translatologiczne, niezależnie od ich umiejscowienia w czasie i przestrzeni, powinny swobodnie z nich czerpać wszystko, co może być użyteczne dla tłumacza. Przyjęcie jednej zasady nie musi być równoznaczne z odrzuceniem innej. Niech decyduje wiedza, intuicja i umiejętność twórczego rozwiązywania problemów” (1999: 23).

indywidualne są w każdym z nich możliwości użycia określonych, zwykle nacechowanych kulturowo, struktur językowych, których odtworzenie w innym języku sprawia trudności (por. Pstyga 2019). Ta uwaga mogłaby tłumaczyć nieobecność krytyki przekładu tekstów medialnych, pojawiających się jednokrotnie i nieodtworzanych, które zdają się bytować w sferze ulotnych zdarzeń komunikacyjnych, zaś ich ocena z perspektywy krytyki domaga się całościowego spojrzenia na poszczególne dwuteksty (por. Pstyga 2021).

Bibliografia

- Adamczyk-Garbowska, Monika. 1988. *Polskie tłumaczenia angielskiej literatury dziecięcej. Problemy krytyki przekładu*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Balcerzan, Edward. 1999. *Tajemnica istnienia (sporadycznego) krytyki przekładu*, w: P. Fast (red.), *Krytyka przekładu w systemie wiedzy o literaturze*, Seria Studia o Przekładzie, Katowice: „Śląsk”.
- 2010. *Tłumaczenie jako „wojna światów”*. W *kręgu translatologii i komparatystyki*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Bednarczyk, Anna. 1999. *Krytyka tłumaczenia – dwa modele badawcze*, w: P. Fast (red.), *Krytyka przekładu w systemie wiedzy o literaturze*, Seria Studia o Przekładzie, Katowice: „Śląsk”.
- Brzozowski, Jerzy. 2011. *Stanąć po stronie tłumacza. Zarys poetyki opisowej przekładu*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Czachur, Waldemar. 2011. *Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji*, „Tekst i Dyskurs” 4.
- 2020. *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Dąmbska-Prokop, Urszula (red.). 2000. *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*, Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Języków i Ekonomii.
- 2005. *O tłumaczeniu tekstu prasowego. „Le Monde” – obserwacje dydaktyka*, w: U. Kropiwiec, M. Filipowicz-Rudek, J. Konieczna-Twardzikowa (red.), *Między oryginałem a przekładem*, t. X: *Między tekstem a obrazem. Przekład a telewizja, reklama, teatr, film, komiks, Internet*, Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Eco, Umberto. 1994. *Lector in fabula. Współdziałanie w interpretacji tekstów narracyjnych*, przeł. P. Salwa, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Földes, Csaba. 2017. *Czarna skrzynka „Międzykulturowość”*. *O niewiadomej wiadomej (nie tylko) dla niemieckiego języka jako języka obcego / języka drugiego*, w: W. Czachur (red.), *Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Antologia*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gajda, Stanisław. 2000. *Media – stylowy tygiel współczesnej polszczyzny*, w: J. Bralczyk, K. Mosiolek-Kłosińska (red.), *Język w mediach masowych*, Warszawa: „UN-O”.
- Grosbart, Zygmunt. 1999. *Cóż to jest przekład? Pytanie prawie mistyczne*, w: P. Fast (red.), *Krytyka przekładu w systemie wiedzy o literaturze*, Katowice: „Śląsk”.

- Gruszczyńska, Ewa. 2012. *Dawne polskie przekłady prasowe. Informacja – perswazja – manipulacja*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR.
- Hanus, Anna. 2018. *Krytykowanie i jego operacjonalizacja w kontrastywnej analizie dyskursu*, Wrocław–Dresden: ATUT / Neisse Verlag.
- Hauser, Stefan. 2012. *Teksty medialne w ujęciu kontrastywnym i kulturowym. Rozważania metodologiczne i przykładowa analiza*, „tekst i dyskurs” 5.
- Hejwowski, Krzysztof. 2006. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa: PWN.
- *Iluzja przekładu*, Katowice: „Śląsk”.
- Jarosz, Józef, Opiłowski, Roman, Staniewski, Przemysław (red.). 2015. *Lingwistyka mediów. Antologia tłumaczeń*, Wrocław–Dresden: ATUT / Neisse Verlag 2015.
- Kielar, Barbara Z. 1998. *O różnych sposobach oceny jakości przekładu*, „Lingua Legis” 6.
- 2003. *Zarys translatoryki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kita, Małgorzata. 2013. *Dyskurs prasowy*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Styl współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków: Universitas.
- Kubiński, Wojciech. 2014. *Obrazowanie a komunikacja. Gramatyka kognitywna wobec analizy dyskursu*, Gdańsk: Fundacja Terytoria Książki.
- Lewicki, Roman. 2000. *Obcość w odbiorze przekładu*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- 2017. *Zagadnienia lingwistyki przekładu*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Loewe, Iwona. 2018. *Od mediosfery do mediologii*, w: I. Hoffman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media*, t. 1: *Zagadnienia ogólne i teoretyczne. Multimodalność mediów drukowanych*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Lisowska-Magdziarz, Małgorzata. 2019. *Znaki na uwieczni. Od semiologii do semantyki mediów*, Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Maćkiewicz, Jolanta. 2017. *Co się zmieniło w komunikowaniu publicznym?* w: A. Pstyga, U. Patocka-Sigłowy (red.), *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- McQuail, Denis. 2007. *Teoria komunikowania masowego*, przeł. M. Bucholc, A. Szulżycka, Warszawa: PWN.
- Mikułowski Pomorski, Jerzy. 2012. *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym. Nowa edycja*, Kraków: Universitas.
- Mrozowski, Maciej. 2020. *Przenikanie mediów. Ewolucja mediów a przemiany ładu społecznego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Nowak, Paweł, Tokarski, Ryszard. 2007. *Medialna wizja świata a kreatywność językowa*, w: P. Nowak, R. Tokarski (red.), *Kreowanie światów w języku mediów*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Piekot, Tomasz. 2006. *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*. Kraków: Universitas.
- 2016. *Mediacje semiotyczne. Słowo i obraz na usługach ideologii*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SEDNO.
- Pisarek, Walery. 2000. *Język w mediach, media w języku*, w: J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.), *Język w mediach masowych*, Warszawa: „UN-O”.

- 2008. *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Pstyga, Alicja. 2017. *Rzeczywistość medialna i medialny punkt widzenia a przekład*, w: A. Pstyga, U. Patocka-Sigłowy (red.), *Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty dyskursu publicznego*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- 2019. *Perspektywy badań nad rosyjsko-polskim dyskursem prasowym*, „Roczniki Humanistyczne”, t. LXVII, z. 7.
- 2020. *Między oryginałem a przekładem – teksty prasowe z perspektywy krytyki i dydaktyki przekładu*, w: O. Lubocha-Kruglik, J. Małysa (red.), *Przestrzenie przekładu*, t. 5, Katowice: „Śląsk”.
- 2021. *Przekład w komunikowaniu medialnym – perspektywa aksjologiczna*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Skowronek, Bogusław. 2013. *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- 2018. *Językowe odmiany medialne wobec przemian współczesnej technokultury*, „Медиалингвистика” t. 5, nr 3.
- Święch, Jerzy. 2015. *Tłumacz i jego działania na tekście*, w: St. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, T. Piekot (red.), *Działania na tekście. Przekład – Redagowanie – Ilustrowanie*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Tokarz, Bożena. 1999. *Krytyka przekładu w świetle systemu oczekiwań odbiorczych*, w: P. Fast (red.), *Krytyka przekładu w systemie wiedzy o literaturze*, Seria Studia o Przekładzie. Katowice: „Śląsk”.
- Walkiewicz, Barbara. 2015. *Przekład z dyskursywnego punktu widzenia*, w: St. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, T. Piekot (red.), *Działania na tekście. Przekład – Redagowanie – Ilustrowanie*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Witosz, Bożena. 2012. *O potrzebie analizy multimodalnej w badaniach stylistycznych*, w: M. Kita, M. Ślawska (red.), *Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną*, t. 1, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wojtak, Maria. 2010. *Analiza gatunków prasowych. Podręcznik dla studentów dziennikarstwa kierunków pokrewnych*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- 2015. *Rozłożone gazety. Studia z zakresu prasowego dyskursu, języka i stylu*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Żydek-Bednarczuk, Urszula. 2013. *Dyskurs medialny*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków: Universitas.
- Алексеева, Ирина Сергеевна. 2004. *Введение в переводоведение*, Москва: Academia.
- 2008. *Текст и перевод. Вопросы теории*, Москва: Международные отношения.
- Володина, Майя Никитина (ред.). 2008. *Язык средств массовой информации*, Москва: Академический Проект.
- Добросклонская, Татьяна Григорьевна. 2008. *Язык средств массовой информации*, Москва: Книжный дом университет.
- Дускаева, Лилия Рашидовна (ред.). 2018. *Медиалингвистика в терминах и понятиях. Словарь-справочник*, Москва: Флинта.

- 2018. *Векторы праксиологического анализа в медиалингвистике*, „Медиалингвистика” т. 5, nr 3.
- Казак, Мария Юрьевна. 2018. *Современные медиатексты: проблемы идентификации и типологии*, в: *Медийный текст: социальные практики, технологии, теории*, Андрей Васильевич, Полонский, Мария Юрьевна, Казак (ред.), Белгород: Издательский дом БЕЛГОРОД.
- Микоян, Ашхен. 2008. *Проблемы перевода текстов СМИ*, в: *Язык средств массовой информации*, Майя Никитина, Володина (ред.), Москва: Академический Проект.
- Пстыга, Алиция. 2013. *Русские медийные тексты как сфера взаимодействия художественного и публицистического*, в: *Colloquium*, Уго, Перси, Андрей Васильевич, Полонский (ред.), Бергамо – Белгород: ИПЦ «ПОЛИТЕРРА».
- Силантьев, Игорь Витальевич. 2006. *Газета и роман. Риторика дискурсивных смещений*, Москва: Языки славянской культуры.
- Швейцер, Александр Давидович. 1973. *Перевод и лингвистика. О газетно-информационном и военно-публицистическом переводе*, Москва: Воениздат.